

Spalničky v Evropě opět na vzestupu: je čas zkontrolovat si stav očkování / Evropský region hlásí nejvyšší počet případů spalniček za více než 25 let – UNICEF, WHO/Evropa

Measles on the rise again in Europe: time to check your vaccination status / European Region reports the highest number of measles cases in over than 25 years – UNICEF, WHO/Europe

Monika Liptáková, Kateřina Fabiánová, Jarmila Herbrychová, Jan Kynčl

Souhrn • Summary

Údaje o případech spalniček v Evropské unii a Evropském hospodářském prostoru (EU/EHP) za posledních dvanáct měsíců ukazují značný nárůst hlášení ve srovnání s rokem 2023. To naznačuje, že virus v regionu cirkuluje a počet případů se pravděpodobně zvýší během jara 2025. Očkování dvěma dávkami vakcíny proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám (measles, mumps, rubella = MMR) je nejbezpečnějším a nejúčinnějším způsobem ochrany před tímto vysoce nakažlivým onemocněním. Osm z deseti osob, u kterých byly v EU/EHP v loňském roce diagnostikovány spalničky, však očkováno nebylo. Dospělé a rodiče vyzýváme, aby si zkontrolovali stav svého očkování a v případě pochybností se poradili se zdravotnickým pracovníkem.

Podle analýzy WHO a UNICEF bylo v roce 2024 v evropském regionu WHO hlášeno celkem 127 350 případů spalniček, to je dvojnásobek počtu případů hlášených v roce 2023 a nejvyšší od roku 1997.

Data on measles cases in the European Union and European Economic Area (EU/EEA) for the last twelve months show a considerable rise in notifications compared to 2023. This indicates that the virus is circulating in the region and the number of cases will probably increase during the spring of 2025. Immunisation with two doses of the Measles, Mumps and Rubella (MMR) vaccine is the safest and most effective way to protect against this highly contagious disease. However, eight out of ten people who were diagnosed with measles in the EU/EEA in the last year were not vaccinated. Adults and parents are encouraged to check their vaccination history and, if in doubt, consult a healthcare professional.

Based on WHO and UNICEF analysis, 127,350 measles cases were reported in the WHO European Region in 2024 – double the number reported in 2023 and the highest number seen in the Region since 1997.

Zprávy CEM (SZÚ, Praha) 2025; 34(3): 103–106

Klíčová slova: spalničky, očkování, proočkovanost

Keywords: measles, vaccination, vaccination coverage

SPALNIČKY V EVROPĚ OPĚT NA VZESTUPU: JE ČAS ZKONTROLOVAT SI STAV OČKOVÁNÍ

Údaje uvedené v měsíční aktualizaci Evropského centra pro prevenci a kontrolu nemocí (ECDC) týkající se spalniček a zarděnek naznačují pokračující přenos spalniček v řadě zemí Evropské unie a Evropském hospodářském prostoru (EU/EHP), přičemž v roce 2024 byl hlášen prudký nárůst případů. Po období neobvykle nízké aktivity spalniček během pandemie covid-19 byl v roce 2023 zpočátku zaznamenán nárůst, a to o 3 973 hlášených případů v EU/EHP.

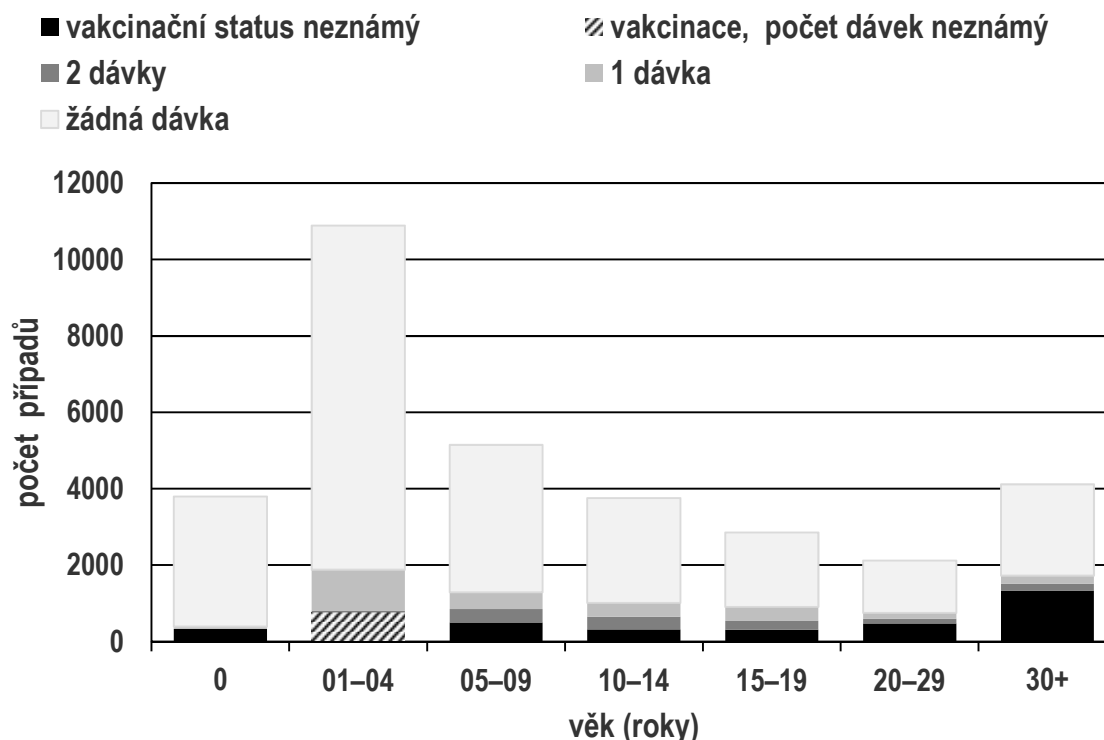
V období od 1. února 2024 do 31. ledna 2025 byly spalničky diagnostikovány celkem u 32 265 osob. V tomto období hlásilo nejvyšší počet případů v rámci EU/EHP Rumunsko (27 568), Itálie (1 097), Německo (637), Belgie (551) a Rakousko (542). V tomto období zaznamenalo Rumunsko 18 úmrtí na spalničky a Irsko jedno úmrtí na spalničky.

Pokračující přenos svědčí o nedostatečné proočkovanosti proti tomuto preventabilnímu onemocnění - a to jak u dětí, tak u dospívajících i dospělých.

Spalničky jsou vysoce nakažlivé onemocnění. Snadno se přenáší z člověka na člověka vzduchem (například při kašli nebo kýchnutí nakažené osoby) a rychle se šíří v komunitách mezi lidmi, kteří nebyli očkováni nebo nejsou plně očkováni.

V roce 2024 byl vrchol počtu případů spalniček hlášených v EU/EHP zaznamenán v prvních šesti měsících roku.

Graf: Počet případů spalniček podle věkových skupin a stavu očkování, EU/EHP, 1. únor 2024 až 31. leden 2025

Zdroj: European Centre for Disease Prevention and Control. Measles and Rubella monthly report, 11 March, 2025

V souladu se sezónním průběhem onemocnění se očekává další nárůst počtu případů během jara 2025.

SUBOPTIMÁLNÍ PROOČKOVANOST PROTI SPALNIČKÁM V EU/EHP

Prevence epidemie spalniček a ochrana zranitelných skupin obyvatelstva vyžaduje, aby alespoň 95 % populace způsobilé k očkování obdrželo dvě dávky vakcíny proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám (measles, mumps, rubella = MMR). Úroveň proočkovanosti v EU/EHP však stále nedosahuje tohoto cíle, přičemž odhady z roku 2023 ukazují, že takovou proočkovanost oběma dávkami hlásí pouze čtyři země (Maďarsko, Malta, Portugalsko a Slovensko).

To ponechává mnoho komunit zranitelných vůči spalničkám, včetně dětí, které nemohly být očkovány z důvodu nízkého věku, nebo těch, které nemohou být očkovány ze zdravotních důvodů, a proto se spoléhají na vysokou proočkovanost celé populace.

Proočkovanost proti spalničkám je v mnoha zemích EU/EHP stále suboptimální. Je třeba trvale zlepšovat proočkovanost rutinních imunizačních programů pro děti a odstraňovat tzv. imunitní kapsy (existence neočkovaných osob a jejich hromadění v určitých kolektivech) u dospívajících a dospělých, kteří v minulosti nevyužili možnosti očkování.

Na základě dostupných údajů mají malé děti ve věku od jednoho do čtyř let a dospělí ve věku od třiceti let, výrazný podíl na skupině neočkovaných osob, které se v loňském roce nakazily spalničkami.

Mezi osobami, u nichž byly spalničky diagnostikovány v období od začátku roku 2024 do začátku roku 2025 a které měly k dispozici informace o svém stavu očkování, bylo 25 503 (86 %) neočkovaných - to znamená, že osm z deseti osob, které v tomto období onemocněly spalničkami, nebylo očkováno. Totéž platí pro děti ve věku od jednoho do čtyř let (přestože na tuto věkovou skupinu se zaměřují národní imunizační programy). Z dětí, u nichž byly k dispozici informace o jejich stavu očkování, nebylo v době onemocnění spalničkami očkováno 84 %.

NA SPALNIČKY NENÍ ČAS: ZKONTROLUJTE SI STAV OČKOVÁNÍ

Bezpečná a účinná vakcína se k prevenci spalniček používá již desítky let. Všechny země EU/EHP zařazují doporučené dvě dávky vakcíny MMR do svého národního imunizačního plánu. První dávka se obvykle podává mezi 12. a 15. měsícem věku a druhá dávka mezi třetím a sedmým rokem věku, přičemž mezi jednotlivými zeměmi existují určité rozdíly. K dosažení plné ochrany proti spalničkám jsou zapotřebí dvě dávky vakcíny MMR.

Infekční onemocnění, jako jsou spalničky, se pravděpodobně nebude šířit z člověka na člověka, pouze pokud dostatečně velká část populace získá imunitu. Tím je také zajištěna ochrana zranitelných skupin (tzv. kolektivní imunita), jako jsou kojenci do jednoho roku, kteří jsou spalničkám a jejich komplikacím vystaveni více, protože nemohli být očkováni z důvodu nízkého věku.

V případě epidemie spalniček nebo před cestou do země, kde se spalničky endemicky vyskytují, mohou zdravotníci v souladu s národními doporučeními doporučit včasnou dávku vakcíny MMR (tj. před dovršením jednoho roku dítěte). Tyto děti však budou muset i nadále dodržovat národní očkovací schéma (tj. kromě časné dávky by měly dostat dvě dávky vakcíny MMR v doporučeném věku, aby dosáhly plné imunity).

Spalničky mohou postihnout i dospělé, pokud nejsou očkováni - ať už plným očkováním, nebo proto, že již spalničky prodělali. Proto je stejně důležité, aby si dospělí zkontrolovali stav svého očkování a předešli tak onemocnění a dalšímu přenosu.

Vzhledem k tomu, že Světová zdravotnická organizace (WHO) hlásí přenos spalniček a jejich výskyt po celém světě, doporučujeme cestovatelům, aby si před cestou do zahraničí zkontrolovali stav svého očkování, protože trvá nejméně dva týdny po očkování než je vakcína MMR účinná.

DOPORUČENÍ PRO DOSPĚLÉ A RODIČE/PEČOVATELE

- Zkontrolujte stav očkování: ujistěte se, že vy i vaše děti máte aktuální očkovací schéma MMR, ať už zůstáváte doma, nebo plánujete cestovat.
- Pokud si nejste jisti svým stavem očkování nebo pokud potřebujete poradit s očkováním dětí, obraťte se na zdravotnického pracovníka.
- Dbejte na typické příznaky spalniček (jako zdravotník i jako potenciální pacient):
 - vysoká horečka
 - kašel
 - rýma
 - červené, slzíci oči
 - charakteristická červená vyrážka, která obvykle začíná u linie vlasů a šíří se dolů na zbytek těla

Infekce spalničkami může vést k závažným komplikacím včetně zápalu plic, zánětu mozku (encefalitidy) a dokonce i k úmrtí.

EVROPSKÝ REGION HLÁSÍ NEJVYŠŠÍ POČET PŘÍPADŮ SPALNIČEK ZA VÍCE NEŽ 25 LET – UNICEF, WHO/EVROPA

Podle analýzy WHO a UNICEF bylo v roce 2024 v evropském regionu WHO hlášeno celkem 127 350 případů spalniček, to je dvojnásobek počtu případů hlášených v roce 2023 a nejvyšší od roku 1997.

Více než 40 % hlášených případů v evropském regionu WHO, který zahrnuje 53 zemí Evropy a střední Asie, tvořily děti mladší pěti let. Více než polovina hlášených případů spalniček vyžadovala hospitalizaci. K 6. březnu bylo (předběžně) hlášeno 38 úmrtí.

Od roku 1997, kdy bylo v regionu hlášeno přibližně 216 000 případů spalniček, obecně počet případů

klesá - v roce 2016 dosáhl nejnižší hodnoty 4 440 případů. Opětovný nárůst však byl zaznamenán v letech 2018 a 2019, kdy bylo hlášeno 89 000, resp. 106 000 případů. Po poklesu proočkovanosti během pandemie covid-19 došlo v letech 2023 a 2024 k opětovnému výraznému nárůstu počtu případů. Proočkovanost se v mnoha zemích zatím nevrátila na úroveň před pandemií, což zvyšuje riziko propuknutí epidemie.

„Spalničky jsou zpět a to je varovný signál. Bez zajištění vysoké proočkovanosti neexistuje zdravotní bezpečnost. Při vytváření naší nové regionální zdravotní strategie pro Evropu a střední Asii si nemůžeme dovolit ztrácet půdu pod nohama. Každá země musí zintenzivnit své úsilí, aby se dostala k nedostatečně proočkovaným komunitám,“ varoval Dr. Hans P. Kluge, regionální ředitel WHO pro Evropu. „Virus spalniček nikdy neodpočívá - a my také ne.“

V roce 2024 připadala na evropský region třetina všech případů spalniček na světě. Jen v roce 2023 nedostalo 500 000 dětí v celém regionu první dávku vakcíny proti spalničkám (MCV1), která má být podána v rámci základního (rutinního) očkování.

„Počet případů spalniček v Evropě a Střední Asii v posledních dvou letech prudce vzrostl, což svědčí o nedostatečné proočkovanosti,“ uvedla Regina De Dominicis, regionální ředitelka UNICEF pro Evropu a Střední Asii. „Abychom ochránili děti před touto smrtelnou a vyčerpávající nemocí, potřebujeme okamžitá vládní opatření, včetně dlouhodobých investic do zdravotnických pracovníků.“

Spalničky patří mezi nejnakažlivější virové onemocnění člověka. Mohou způsobovat závažné komplikace jako například zápal plic, encefalitida, průjem a dehydratace, které častou vedou k hospitalizaci, ale také mohou končit fatálně. Spalničky také mohou způsobit i dlouhodobé zdravotní komplikace, například slepotu, ale také mohou poškodit imunitní systém tím, že infekce snižuje množství již existujících protilátek, které poskytují ochranu před jinými patogeny, a osoby, které spalničky prodělaly, jsou tak náchylné k dalším nemocem.

Nejlepší ochranou proti spalničkám je proto očkování.

V roce 2023 bylo v Bosně a Hercegovině, Černé Hoře, Severní Makedonii a Rumunsku očkováno první dávkou vakcíny proti spalničkám (MCV1) méně než 80 % dětí. To je hluboko pod 95 % proočkovaností, která je nutná pro zachování kolektivní imunity. V Bosně a Hercegovině i v Černé Hoře zůstává proočkovanost MCV1 v horizontu posledních pěti a více let pod 70 procenty, respektive 50 procenty.

Nejvyšší počet případů spalniček v roce 2024 v evropském regionu hlásí Rumunsko s 30 692 případy, následované Kazachstánem s 28 147 případy.

Spalničky zůstávají významnou globální hrozbou. Za rok 2024 bylo celosvětově hlášeno přibližně 359 521 případů spalniček, poměrně pravidelně dochází k přeshraničnímu a mezikontinentálnímu přenosu. K propuknutí epidemií

Tabulka: Počty hlášených případů spalniček v České republice v roce 2024, ISIN (dle data vykazání)

Údaj o očkování	věkové skupiny v letech											celkem
	0–4	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	
očkovan	0	0	0	2	0	0	1	0	2	1	0	6
neočkovan	6	5	5	0	1	1	1	0	0	0	0	19
nezjištěno	0	0	0	0	1	1	2	0	2	0	4	10
celkem	6	5	5	2	2	2	4	0	4	1	4	35

Podle materiálu ECDC a UNICEF, WHO/Evropa volně zpracovalo Oddělení epidemiologie infekčních nemocí, CEM, SZÚ.

tohoto vysoce nakažlivého onemocnění proto bude docházet všude tam, kde se vyskytnou skupiny neočkovaných nebo nedostatečně očkovaných osob, zejména dětí.

UNICEF a WHO spolupracují na prevenci a zvládnutí epidemií spalniček s vládami jednotlivých zemí a s podporou partnerů, včetně Evropské unie a aliance GAVI. Spolupracují s komunitami, školí zdravotnické pracovníky, posilují imunizační programy a surveillance a zahajují kampaně na doočkování osob proti spalničkám.

UNICEF a WHO vyzývají vlády zemí s aktivními ohnisky nákazy, aby urychleně zintenzivnily vyhledávání případů, trasování kontaktů a prováděly mimořádné očkovací kampaně. Je nezbytné, aby země zanalyzovaly základní příčiny propuknutí nemoci, řešily nedostatky ve svých zdravotnických systémech a strategicky využívaly epidemiologické údaje k identifikaci a odstranění nedostatků v pokrytí očkováním. Hlavní roli musí hrát oslovení váhajících rodičů a marginalizovaných komunit a řešení nerovného přístupu k očkování.

Země, kde v současné době nejsou ohniska spalniček, by se měly připravit, mimo jiné prostřednictvím vyhledávání a řešením nedostatečně proočkovaných skupin obyvatelstva, budováním a udržováním důvěry veřejnosti v očkování a udržováním silných zdravotnických systémů.

Poznámka: Spalničky a úmrtí na spalničky jsou prostřednictvím celosvětové sítě ProMed-mail evidovány v mnoha státech světa. Případy spalniček jsou hlášeny aktuálně z USA, z Kanady, Jemenu, Španělska, Maroka, Argentiny, Austrálie, Mongolska, Kyrgyzstánu, Vietnamu nebo Mexika.

SITUACE V ČESKÉ REPUBLICCE

Od 1. 1. 2025 do 19. 3. 2025 včetně bylo do ISIN (Informační systém infekčních nemocí) nahlášeno 9 případů spalniček, v roce 2024 bylo za stejné období nahlášeno 13 případů. V roce 2025 k datu 19. 3. 2025 onemocněly tři neočkované děti ve věku 3, 5, 12 let a šest dospělých osob (ve věku 20, 23, 2x 49, 50 a 52 let). Z dospělých osob byly tři osoby očkované dvěma dávkami, jedna osoba jednou dávkou, u jedné očkované osoby byl uveden neznámý počet dávek vakcíny a u jedné osoby údaj o očkování nebyl k dispozici. V roce 2025 k datu 19. 3. 2025 ve čtyřech případech

se jednalo o importované onemocnění (2x Ukrajina, 2x Vietnam).

V roce 2024 onemocnělo spalničkami v ČR celkem 35 osob, z toho 17 dětí a 18 dospělých, údaje o očkování, viz tabulka níže. U dětí do 14 let věku včetně se ve všech případech jednalo o onemocnění neočkovaných osob. Ve věkové skupině 15–19 let onemocněla 1x osoba ve věku 18 let a 1x osoba ve věku 19 let. V roce 2024 v 10 případech se jednalo o importované onemocnění, většinou z mimoevropských zemí (1x Ázerbajdžán, 1x Chorvatsko, 2x Kazachstán, 1x Německo, 1x Rakousko, 1x Rusko, 2x Uzbekistán a 1x Velká Británie a Severní Irsko).

ZDROJE:

- <https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/measles-rise-again-europe-time-check-your-vaccination-status>
- <https://www.unicef.org/press-releases/european-region-reports-highest-number-measles-cases-more-25-years-unicef-whoeurope>

Další zdroje:

- Zpráva ECDC o významných přenosných infekčních nemocích za 10. kalendářní týden, 1. – 7. března 2025 / ECDC Communicable Disease Threats Report, Week 10, 1–7 March 2025: https://szu.gov.cz/temata-zdravi-a-bezpecnosti/nemoci-a-jejich-prevence/infekcni-nemoci/zpravy-ecdc-o-vyznamnych-prenosnych-infekcni-nemocech/cdr_2025/
- <https://szu.gov.cz/temata-zdravi-a-bezpecnosti/a-z-infekce/s/spalnicky-szu/>
- Spalničky – základní informace o onemocnění
- Stručné hodnocení hrozeb: Spalničky na vzestupu v EU/ EHP – s ohledem na veřejné zdraví
- <https://www.nzip.cz/clanek/35-spalnicky>
- <https://www.nzip.cz/clanek/202-rizika-onemocneni-spalnic-kami-a-moznosti-prevence>

MUDr. Monika Liptáková

MUDr. Kateřina Fabiánová, Ph.D.

Ing. Jarmila Herbrychová

MUDr. Jan Kynčl, Ph.D.

Odd. epidemiologie infekčních nemocí, CEM, SZÚ